

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АКСУБАЙ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ЯҢА АКСУБАЙ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ

КАРАР

№ 61

28 февраль 2018 ел

**Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлеген
төзекләндерү кагыйдэләрен раслау турында**

«Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 14 статьясы, Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь хужалык министрлыгының «жирлекләрен, шәһәр округларының, шәһәр эчендәге районнарның территорияләрен төзекләндерү кагыйдэләрен әзерләү өчен методик тәкъдимнәрне раслау турында» 2017 елның 13 апрелендәге 711/П номерлы боерыгы нигезендә, Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Яңа Аксубай авыл жирлеге территориясендә чисталык һәм төзекләндерү объектларын тәртиптә тоту буенча бердәм таләпләр билгеләү максатларында Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Яңа Аксубай авыл жирлеге Советы карар кабул итте :

1. Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Яңа Аксубай авыл жирлеген төзекләндерү кагыйдэләрен (1 нче кушымта) расларга.
2. Әлеге карарны Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми сайтында бастырып чыгарырга (pravo.tatarsnan.ru) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә һәм мәгълүмат стендларында.
3. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны үземдә калдырам

Аксубай муниципаль районы
Яңа Аксубай авыл жирлеге башлыгы,
Совет Рәисе

М. М. Сөләйманкин

Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлеген төзеклэндерү Кагыйдэләре

I. Гомуми нигезләмәләр

1. Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Яңа Аксубай авыл жирлеген төзеклэндерү кагыйдэләре (алга таба - кагыйдэләр) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законны үтәү йөзеннән, әйләнә-тирәлекне саклау, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге турында федераль законнар, Россия Федерациясенә, Татарстан Республикасының һәм муниципаль норматив хокукый актларының һәм аларның хокукый актлар.

2. Бу кагыйдэләрне барлык физик һәм юридик затлар оештыру-хокукый формасына карамастан үтәргә тиеш.

3. Әлеге кагыйдэләр жирлекнең бөтен территориясендә гамәлдә һәм таләпләр куя:

1) алар урнашкан биналарның (торақ йортларны да кертеп), корылмаларның һәм жир кишәрлекләренең эчтәлеге буенча тиешле Биналарның һәм корылмаларның фасадлары һәм киртэләре тышкы кыяфәтенә карый;

2) төзеклэндерү һәм аларны вакытлыча башкару эшләре исемлегенә;

3) якин-тирә территорияләре төзеклэндерүдә биналарның (биналарның) һәм корылмаларның милекчеләренең катнашу тәртибен билгеләүгә;

4) жирлек территориясен төзеклэндерүне оештыру буенча (урамнарны яктырту, территорияне яшеллэндерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту).

4. Территорияләре төзеклэндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру шәһәр төзелеше һәм жир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдэләр, дәүләт стандартлары, жирлекнең генераль планы, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдэләре, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документлары нигезендә башкарыла.

5. Әлеге кагыйдэләр жирлек территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын жыю, чыгару, ташу, утильләштерү һәм эшкәртү буенча мөнәсәбәтләреңе җайга салмый.

Төп төшенчәләр

6. Әлеге кагыйдэләрне тормышка ашыру максатларында түбәндәгә төшенчәләр кулланыла:

жирле әһәмиятгәге автомобиль юлы - транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән һәм автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендәгә жир участкаларын һәм аларда урнашкан конструктив элементларны (юл полотносы, юл өслеге һәм шундый ук элементлар) һәм аның технологик өлеше булган юл корылмаларын үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты - саклагыч юл корылмалары, ясалма юл корылмалары, житештерү объектлары, автомобиль юлларын урнаштыру элементлары;

фасадның архитектура үзенчәлекләре-фасадның структур һәм эстетик сыйфатларын чагылдырган бинаның үзенчәлекләре (стиль һәм композицион бөтенлек, ритм, тигезлек һәм пропорциональлек, визуаль сизү, ачык һәм ябык киңлекләр балансы);

бесфон конструкцияләре-тышкы мәгълүмат чарасын ясау ысулы, анда структура аерым хәрәфләрден, билгеләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан тора;

территорияне төзеклэндерү-территорияне карап тоту буенча чаралар комплексы, шулай ук гражданның яшәү шартларын уңайлыландыруга, территориянең санитар һәм

эстетик торышын саклауга һәм яхшыртуга юнәлдерелгән территорияләре төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру буенча чаралар комплексы;

вертикаль яшелләндерү-бина һәм корылмаларның фасад өслекләрен куллану, шул исәптән балконнар, лоджия, галереялар, стеналар һ. б., аларда стационар һәм мобиль Яшел урыннар урнаштыру өчен;

витрина-фасадның бер өлешен биләгән каты пыяла формасындагы пыяла ачкыч (тәрәзә, витраж) ;

төзелгән төзелешнең тышкы архитектурасы - жирлекнең тышкы кыяфәтен формалаштыручы биналар һәм территорияләр фасадларының архитектура-сәнгать һәм шәһәр төзелеше үзенчәлекләре;

тышкы яктырту ысулы-мәгълүмати структураны яктырту ысулы, анда мәгълүмат кыры бетерүгә куелган яктылык чыганагы белән яктыртыла;

квартал эчендәге (жирле) юл-магистраль урамнардан торак төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына транспорт һәм жәяүлеләр өчен эшләнгән автомобиль юлы;

төзекләндерүне торгызу-юлның бөтен киңлегенә асфальт өслеген сыйфатлы торгызу, хужалык йөреше, тротуар, бордюр ташын кире урнаштыру, туфракның ундырышлы катламын торгызу, газон үләннәре чәчү һәм бозылган яшел үсентеләр утырту белән тырма астындагы газоннарны ремонтлау, реклама конструкцияләрен һәм башка төзекләндерү элементларын торгызуны үз эченә алган эшләр комплексы;

газон - махсус сайланган үләннәр орлыгы чәчү белән ясалган үлән каплавы, ул утырту, парк корылмалары һәм ландшафт композициясенә мөстәкыйль элемент, шулай ук табигый үлән үсемлекләре;

жирлек территориясе-муниципаль берәмлек чикләре чикләрендәге территория;

мәгълүматны тапшыруның динамик ысулы-электрон медиа ярдәмендә мәгълүмат тапшыру ысулы һәм мәгълүматны үзгәртү өчен таблолар;

йорт хужасы-ишегалды корылмалары булган индивидуаль торак йорт һәм бу йорт урнашкан жир участогы;

ишегалды корылмалары-жир участогында урнашкан вакытлыча ярдәмче корылмалар (базы, күгәрченнәр, сарайлар һ. б.);

йорт билгеләре - аншлаг (урам, майдан, проспект исеме күрсәткече), номер билгесе (йорт һәм корпус номеры күрсәткече), подъезд һәм фатирлар номеры, инвалидлар өчен объектның халыкара керү символы, флаглагычлар, истәлекле такталар, полигонометрик билге, янғын гидранты күрсәткече, грунт геодезик билгеләре күрсәткече, камералар күрсәткечләре су чөлтәре магистральләре һәм коелары, жирлек канализациясе күрсәткече, жир асты газүткәргеч корылмалары күрсәткече;

бина-капиталь төзелеш объекты, ул бер күләмле төзелеш системасы (төзелешкә бер рөхсәткә нигезләнеп төзелгән), ул булырга, реконструкцияләнергә һәм автоном рәвештә эксплуатацияләнергә мөмкин;

яшел үсентеләр-табигый һәм ясалма агач-куак һәм үлән үсемлекләре (парклар, урманнар, аеруча саклана торган табигый территорияләр, бульварлар, скверлар, бакчалар, газоннар, чәчәк түтәлләре, шулай ук аерым торучы агачлар һәм куаклар);

landirp кишәрлеге-Жир өслегенә бер өлеше, аны индивидуаль билгеле бер әйбер итеп билгеләргә мөмкинлек бирә;

жир эшләре - юлларны һәм тротуарларны камилләштерү (жәю) белән бәйлә эш;

инженерлык коммуникацияләре-инженерлык-техник тәмин итү чөлтәрләре: суүткәргеч, канализация, жылыту, торбаүткәргечләр, электр тапшыру линияләре, элемент һәм башка инженерлык корылмалары;

жирлекнең тарихи территорияләре-ХI гасыр башыннан алып 1959 елга кадәр үзләштерелә торган махсус жирлек эһәмиятендәге территорияләр, аларга карата Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре), аларны саклау һәм файдалану турында Россия Федерациясе законнары нигезендә билгеләнгән. Жирлекнең тарихи территорияләренә гомуми чикләре Башкарма

комитетның муниципаль хокукый актлары белән раслана;

түбәле яшелләндерү-биналарның һәм корылмаларның түбәләрен архитектура - андшафт объектлары (газоннар, чәчәк түтәлләре, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән майданчыклар һ. б.) булдыру өчен куллану.;

яңгыр канализациясе (яңгыр канализациясе) - өстән (яңгыр, эремчек, эремчек), су юу һәм дренаж суларын ташу өчен билгеләнгән инженер корылмалары комплексы;

ялтырап торган яктылык-яктылык агымы характеристикаларын үзгәртүне күздә тоткан светодинамик эффект (төс, яктылык, кертү чираты һ. б.);

тышкы яктырту-тәүлекнең караңгы вакытында магистральләр, урамнар, майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, ишегаллары һәм жәяүлеләр юлларын яктырту өчен билгеләнгән элементлар жыелмасы;

барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзен бозу - жирлекнең тышкы архитектур йөзен саклап калу кирәклеген исәпкә алып, әлеге кагыйдәләр белән билгеләнгән тышкы мәгълүматны урнаштыруның рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителмәгән чараларының төренә һәм төренә карата таләпләрне, шул исәптән мондый конструкцияләрне урнаштыруның тышкы кыяфәтенә яки урынына таләпләрне үтәмәү;

рөхсәтсез чүплек-каты көнкүреш, эре габаритлы, төзелеш калдыкларын, юридик яки физик затлар эшчәнлегенә барышында барлыкка килгән башка чүп-чарны 50 кв. метрдан артык майданда һәм күләме 30 куб. метрдан артык булган үз белдеге белән ташлау (урнаштыру) яки складлау;

стационар булмаган сәүдә объекты-сәүдә объекты (павильон һәм киоск), ул күчмә корылмалардан тыш, вакытлыча корылма яки жир участогы белән нык бәйлә булмаган вакытлыча корылма;

яшелләндерү - төзекләндерү һәм территорияне растафталы оештыру элементы, ул муниципаль берәмлек мохитен үсемлек компонентларын актив кулланып формалаштыруны тәмин итә, шулай ук инженерлык эзерлегенә төрлө төрләрне (вертикаль планлаштыру, терраслау, кронирование һ. б.) һәм яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү белән бәйлә комплекслы процесс булып тора: агачлар, шул исәптән эре агачлар, куаклар утырту, аларны булдыру үләнле газоннар, чәчәк түтәлләре, альпинарийлар һәм рокарийлар, махсуслаштырылган бакчалар жайланмасы һ. б.;

гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр-гомуми файдаланудагы территорияләрдә урнашкан скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;

чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр-предприятие, оешма, учреждениеләрнең яшелләндерелгән территорияләре;

махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләр - санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратларны яшелләндерү, үсентеләр питомниклары;

аерым саклана торган табигый территорияләр - алар өстендә табигый комплекслары һәм табигый саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм сәламәтләндерү әһәмиятенә ия булган объектлар урнашкан жир кишәрлекләре, алар жирле үзидарә органнары карарлары белән тулысынча яки өлешчә хужалык куллануыннан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгеләнгән;

жәмәгать транспортын көтү тукталышы-жәмәгать транспорты тукталышлары, пассажирлар утырту һәм төшү зонасы, жәмәгать транспорты пассажирлары көтү зонасы булган махсус жиһазландырылган майдан;

пыяла фасад-фасадның бөтен яссылыгын яки аның зур өлешен биләгән каты пыяла белән ясалган фасад;

яктыртуның ачык ысулы-информацион структураны яктырту ысулы, анда яктылык чыганагы аны тарату өчен бернинди киртәләр дә юк;

жирлек панорамасы-жирлекнең ачык киңлектән кабул ителә торган территориясенә бер өлеше (яр бие, майдан, су объектлары акваториясе, күренекле һәм күзәтү майданчыклары), ул жирлекнең үзенчәлекләрен һәм силуэтын ачып бирә;

бинаның фасадларын колористик чишү паспорты (фасадларның төсле чишелеше) -

жирлек территориясендә урнашкан аерым торучы бина фасадының бердәм архитектур һәм төс карарын билгели торган һәм аның тышкы бизәлешенә таләпләр куя торган килешенгән һәм билгеләнгән тәртиптә расланган документ;

жирлек урамнарының перспективасы - композицион, стиль һәм сәнгать характеристикалары булган алгы фронтны һәм урам силуэтын формалаштыручы жирлек мохитенең фрагментын визуаль аңлау;

III. урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен тышкы күренешенә, фасадларның һәм коймаларның, юлларның, индивидуаль торак йортларның, яңгыр канализациясе челтәрләренең, күзәтү һәм яңгыр коеларының, су бүлеп чыгару корылмаларының, техник элемент чараларының, тышкы яктырту объектларының, кече архитектура рәвешләренең, стационар булмаган объектларның, төзелеш эшләрен житештерү урыннарының, күмү урыннарының, автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау урыннарының тышкы кыяфәтенә карата таләпләр. Жирлек территориясен бәйрәмгә бизәү

аларда алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен тоту буенча гомуми таләпләр

18. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен милекчеләр яки башка хокук ияләре мөстәкыйль рәвештә яки махсус оешмаларны үз акчалары хисабына жәлеп итү юлы белән карап тоталар.

19. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен төзекләндерүне үз эченә ала:

- 1) биналарның фасадларын, корылмаларын тоту;
- 2) жир кишәрлеген чистарту һәм санитар-гигиена белән чистарту;
- 3) гражданның, оешмалар һәм шәхси эшмәкәрләр эшчәнлегенә нәтижәсендә барлыкка килә торган житештерү һәм куллану калдыкларын жыю һәм чыгару;
- 4) жир кишәрлегендә урнашкан яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын карап тоту һәм карау.

20. Биналарның, корылмаларның фасадлары төзелеш өлешенә, декоратив бизәкләргә һәм инженерлык элементларына зыян китерергә тиеш түгел һәм тиешле эстетик хәлдә саклануы тиеш. Бинаның фасады буяулары гомуми фасад мәйданының 1% тан артмаска тиеш.

Биналарның фасадларын, корылмаларын тоту

21. Биналар, корылмалар фасадларының эчтәлегенә:

21.1. фасадларның конструктив элементларын һәм бизәлешен, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырекларын, балкон һәм лоджия киртәләрен, кәрнизләрен, подъездларны һәм аерым баскычларны, төшү һәм баскыч коймаларын, витриналарны, декоратив детальләрен һәм башка конструктив элементларны, һәм аларны вакытында ремонтлау һәм торгызу, һәм аларны буяу;

21.2. суүткәргечләрнең, дренаж торбаларының һәм сливаларның төзек хәлдә булуын һәм эчтәлеген тәэмин итү;

21.3. мөһерләү, мөһерләү һәм тегү, ярыклар һәм чокыр;

21.4. керү төркемнәрен, отмостваларны, подвал тәрәзәләрен һәм подвал подвалларын торгызу, ремонтлау һәм вакытында чистарту;

21.5. фасад өслекләрен вакытында чистарту һәм юу, шул исәптән фасад элементлары, аларның торышына һәм эш шартларына карап;

21.6. тәрәзәләр һәм витриналар, билгеләр һәм билгеләрне вакытында юу;

21.7. язучыларны, рәсемнәрен, игъланнарны, плакатларны һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне, шулай ук граффити кулланган продукцияне чистарту.

22. Милекчеләр, биналарның, корылмаларның, урнаштырылган йортларның

милекчеләре һәм тиешле вазыйфалар йөкләнгән башка затлар бурычлы:

22.1. кирәк булганда, елына ким дигәндә бер тапкыр, фасадларны чистарту һәм юу,

22.2. кирәк булганда, елга кимендә ике тапкыр, язда (жылыту системалары сүндерелгәннән соң) һәм көзен (жылыту сезоны башланганчы), тәрәзәләр, балкон һәм лоджия ишекләре, подъездлардагы керү ишекләрен чистартырга һәм химик чаралар белән юарга;

22.3. агымдагы ремонт үткәрергә, шул исәптән фасадны буяу, фасадның торышын исәпкә алып, 5-6 ел эчендә;

22.4. фасадның аерым элементларын (цоколь, подъезд, баскыч, приямк, керү ишекләре, капка, цоколь тәрәзәләре, балкон һәм лоджия, агып төшү торбалары, тәрәзә агымы, линия ачышлары һәм башка конструктив элементлар) ремонтлау;

22.5. чыгыш ясаучы фасад конструкцияләре жимерелү куркынычы янаган очракта сакчылык-кисәтү чараларын (коймалар, челтәрләр урнаштыру, элементның жимерелә торган өлешен сүтү һ. б.) башкарырга;

22.6. демонтировать чарасын урнаштыру тышкы мәгълүмат (вывеску) очракта, мондый вывеска түгел эксплуатирруется (выбыл арендатор (субарендатор) һәм башка очрактар).

23. Фасадларны кулланганда рөхсәт ителми:

24.1. биналарның һәм корылмаларның диварлары өслегенә зыян китерү (пычрану): субтекалар, буяу кабыгы, ярыклар, отрядлы штукатурка, тышлау, кирпич кладкасына зыян, тимер бетон конструкцияләренен саклагыч катламы катламы һ. б.;

23.2. панельара буыннарны мөһерләүне бозу;

23.3. гипска зыян (отряд, пычрану), тышлау, подвал өлешенен буяу катламы, биналар яки корылмалар, шул исәптән тәрәзә дизайнының эшләмәве, керү тишекләре;

23.4. биналарның һәм корылмаларның чыгыш элементларына зыян китерү (пычрану): балконнар, лоджия, эркерлар, тамбурлар, кәрнизләр, козыреклар һ. б.;

23.5. балкон, лоджия, парапет һ. б. фехтовкалау (булмау, пычрану).;

23.6. бинаның фасадында һәм (яки) түбәсендә, тышкы мәгълүматны паспортсыз урнаштыру чаралары корылмасында урнаштыру һәм эксплуатацияләү, учреждение такталарыннан, режимлы табличкалардан тыш;

23.7. афишаларны, игъланнарны, плакатларны һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне килчәктә фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзә ачуның эчке ягында), пыяла ишекләрдә (шул исәптән ишекнең пыяла өслегенен эчке ягында) биналар, корылмалар һәм корылмаларда куллану максатларында Асылу һәм ябыштыру;

23.8. күпфатирлы йортта биналарның, корылмаларның милекчеләренен, корылмаларның, биналарның милекчеләренен ризалыгын алмыйча, биналарның фасадларына граффити куллану.

24. Кертү:

24.1. подъездларга керү юлларында мәгълүмат стендалары урнаштыру;

24.2. эфир телевидениесен коллектив кабул итү системаларының антенналарын һәм кабельләрен биналар түбәсендә урнаштыру, проект карары нигезендә.

Өй билгеләре

25. Биналар, корылмалар өй билгеләре белән жиһазландырылырга тиеш.

26. Аншлагллар һәм номерлар чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Аншлаглларның һәм номерларның чисталыгы һәм төзеклеге өчен биналарны саклау өчен җаваплы кешеләр җаваплы.

Керү төркемнәре (төеннәр)

27. Биналарның, корылмаларның керү төркемнәрен яктырту жиһазлары, түбә (козырек), өслекләренен парлашу элементлары (баскычлар һ.б.), инвалидлар һәм халыкның хәрәкәт итү өчен җайланмалар һәм җайланмалар (пандуслар, тимер юллар һ. б.) белән жиһазларга кирәк.

Пандус горизонталь трюкларсыз тупас текстурасы булган тайгак булмаган

материалдан эшлэнэргә тиеш. Пандусларның койма конструкцияләре булмаганда, биеклегә ким дигәндә 75 мм булган койма борты һәм тоткычлар карала. Чик пандусы иелү 1:12 кабул ителә.

Пандусны яки аның озынлыгын 9 мнан артык борганда, һәр 9 м аша 1,5 x 1,5 м горизонталь майданчыкларны күздә тотарга киңәш ителә. Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь бүлекләре тирә-юнь өслекләреннән текстурасы һәм төсә белән аерылып торырга тиеш.

Баскычның яки пандусның ике ягы буенча дивардан 40 мм ераклыкта урнашкан 800-920 мм түгәрәк яки турыпочмаклы кисемтәдә тоткычлар карала. Тоткычларның озынлыгы һәр яктан ким дигәндә 0,3 м озынлыкта пандус яки баскыч озынлыгы билгеләнә. тоткыч дизайннары кулның металл белән бәйләнешен бетерергә тиеш.

28. Керү төркемнәрен проектлаганда, биналарның, корылмаларның фасадларын янартканда, үзгәртеп корганда рөхсәт ителми:

28.1. подвалга керү һәм идән дәрәжәсә гомуми файдаланудагы территориядә чыга торган фасадларда жир дәрәжәсеннән 1,2 метрдан артык урнашкан биналарга нигезләнгән идән идәннәре;

28.2. жәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулый торган терәк элементларын (баганалар, стоектар һ. б.) урнаштыру;

28.3. проект документларын эшләмичә, бинаның бөтен фасадын комплекслы хәл итүне исәпкә алып, ике һәм аннан да күбрәк керү (булганнарын исәпкә алып) урнаштыру;

28.4. урам-юл челтәре тротуарлары зонасында жиңел конструкцияләрдән (баскычлар, пандуслар, подъезд, яшелләндерү) керү төркеме элементларының минималь норматив киңлегә белән 0,5 метрдан артык тротуарга урнаштырылган;

28.5. күпфатирлы йортта бина милекчеләренә ризалыгын алмыйча күпфатирлы йортка керү төркемен урнаштыру;

28.6. торақ милекчәсә рөхсәтен алмыйча керү төркемен урнаштыру өчен балкон куллану;

28.7. күпфатирлы йортларда урнашкан торақ булмаган биналарның керү төркемнәрен вәкаләтле орган белән килештермичә урнаштыру.

Түбә

29. Биналарның, корылмаларның түбәсә, су үткәрү системасы элементлары, мичләренә башлары һәм вентиляция системалары төзек хәлдә булырга тиеш һәм һава шартларында йортларда һәм жәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

30. Кышкы чорда биналарның милекчеләре һәм башка хокук ияләре, шулай ук күпфатирлы йортлар белән идарә итүче оешмалар тарафыннан түбәләренә вакытында кардан, боздан һәм боз сөңгеләреннән чистарту оештырылырга тиеш. Жәяүлеләр зоналарына караган якларда түбәләренә кардан чистарту участкаларны киртәләп, барлык кирәкле чараларны кабул итеп, тәүлекнең якты вакытында гына башкарылырга тиеш. Түбәнең калган нурларыннан, шулай ук яссы түбәләрдән кар агызу эчке ишегалды территорияләрендә башкарылырга тиеш. Түбәдән жәяүлеләр юлына ташланганнар, жәмәгать транспортын көтү тукталышы, юлның кар һәм бозны кичекмәстән жыештырырга кирәк.

31. Кар һәм боз сөңгеләрен ташлаганда, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкарганда агачлар һәм куаклар, электр белән тәмин итү, яктырту һәм элемтә линияләре, юл билгеләре, юл светофорлары, юл киртәләре һәм жайланмалар, жәмәгать транспортын көтү павильоннары, биналарның декоратив бизәлешә һәм инженерлык элементлары сакланышын тәмин итүче чаралар күрелергә тиеш. Бу элементлар бозылган очракта, алар түбәне чистарткан һәм зыян күргән кеше исәбенә торгызылырга тиеш.

32. Биналарның, корылмаларның түбәләрендә жәяүлеләр һәм жәяүлеләр зоналарына агып төшә торган су үткәргеч булырга тиеш. Чокырлар, функцияләр, чокырлар өзәлмәскә һәм жыелган су күләмен үткәрү өчен исәпләнәргә тиеш. Жәяүлеләр зоналары булган биналар ягына чыккан дренажлар жәяүлеләр юлларынан читкә чыгарга тиеш.

33. Рөхсәт ителми:

33.1. биналар түбәсендә, түбә ябу (көрәк, штапа, калдыклар), төзелеш материаллары, ремонт калдыклары, кулланылмаган механизмнар һәм башка әйберләр эксплуатацияләү өчен эшләнгән объектлар корылмаларында склад;

33.2. боз, кар һәм чүп биналары түбәсеннән дренаж торбалары функцияләренә ташлау.

Жир кишәрлекләрен карап тоту

34. ТР Жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгы коллективы "Россиякүләм урман утыру" да катнашты:

34.1. көн саен чүп-чар, яфрак, кар һәм боздан жыештыру (боз);

34.2. юлларның, күперләренң, урамнарның, тротуарларның, юлларның, жәяүлеләр территорияләренң бозлавыкка каршы каплау материаллары белән эшкәртү;

34.3. кар бөртеге һәм сөртү;

34.4. кар һәм боз чыгару (кар-боз формалашуы);

34.5. контейнер майданчыкларын, калдыкларның барлык төрләре өчен контейнерларны, чүп савытларын, эскәмияләрне, кече архитектура формаларын һәм башкаларны урнаштыру һәм аларны техник яктан төзекләндерү;

34.6. чүп-чар кабул итү камераларын, контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын чистарту, юу һәм дезинфекцияләү;

34.7. яңгыр һәм эретелгән су агызу;

34.8. каты көнкүреш, эре габаритлы һәм башка калдыкларны жыю һәм чыгару;

34.9. тузанны киметү һәм һаваны дымландыру өчен территорияне сугару;

34.10. яшел үсентеләрнең сакланышын тәэмин итү һәм алар турында кайгырту;

34.11. коммуналь билгеләнештәге объектларны, инженерлык коммуникацияләрен (корылмаларын), юлларны, тимер юлларны, күперләрне, жәяүлеләр кичү урыннарын төзекләндерү, реконструкцияләүдән һәм ремонтлаудан соң төзекләндерүнең бозылган элементларын торгызу, реставрацияләү, археологик һәм башка казу эшләре үткәртү;

34.12. тикшерү һәм яңгыр кабул итү коеларының (яңгыр сулары канализациясе), гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләренә туры китереп жир асты коммуникацияләре (Корылмалар) коеларының эчтәлегә;

34.13. чит затлар территориясенә керү һәм (яки) рөхсәтсез урыннарда калдыклар урнаштыру мөмкинлеген булдырмый торган жимерелгән (сүтелгән, сүтелә торган) биналарның, корылмаларның киртәләрен урнаштыру һәм тоту, шулай ук аларны пычрактан, кардан һәм мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартуны тәэмин итү.

Юлларны саклау

35. Юлларны карап тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлегә төр эшләренә уздыруга конкурста жиңгән махсус оешмалар башкара.

36. Юл территорияләрен карап тоту үз эченә ала:

1) юлларны, тротуарларны, ясалма юл корылмаларын, квартал эчендәге юлларны ремонтлау;

2) тротуарлардан (жәяүлеләр зоналарыннан, юллардан) пычрак, чүп-чар, кар һәм боз (боз) һәм юлларның юл өлешеннән, ясалма юл корылмаларыннан жыештыру;

3) юл өслеген юу һәм сугару;

4) газоннар һәм Яшел урыннар турында кайгырту;

5) тышкы яктырту баганаларын һәм жәмәгать һәм тимер юл транспортының контакт челтәрен ремонтлау;

6) кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;

7) тикшерү һәм яңгыр кабул итү коеларын, тау чокырларын һәм ясалма юл корылмаларына кергән ачык подшипникларны урнаштыру, ремонтлау һәм чистарту;

8) фехтовкалау, коймалар, турникетлар, кече архитектура формаларын урнаштыру, ремонтлау һәм ел саен буяу.

37.Юл өслөклөрөн саклау максатларында рөхсәт ителми:

37.1.йөк ташу;

37.2.рельслар, бүрәнэләр, тимер балкышлар, торбалар, кирпеч, башка авыр әйберләр урамнарында төяү-бушату эшләре вакытында ташлау һәм аларны складлау;

37.3.төзелеш материалларын һәм төзелеш калдыкларын юл һәм тротуарларга ташлау һәм (яки) складлау.

38.Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына таләпләр:

38.1.металл тимер юл жәяүлеләр коймаларын һәм тротуар баганаларын сезонлы буяу кышкы сезон тәмамланганнан соң, төзекләндерү айлыгы чорында башкарыла. Койма буяганчы ремонтланырга, пычрактан чистартылырга, юылырга һәм асылырга тиеш;

38.2.барлык юл билгеләре дә расланган паспортлар (схемалар) нигезендә эшләренә заказчысы тарафыннан билгеләнгән чиратлылык срокларында һәм тәртибендә башкарылырга тиеш;

38.3.юл тамгасы юллары кирәкле төс - һәм яктырткыч характеристикаларны, клач коэффициентын, эксплуатация чорында мәйдан буенча сакланышны тәмин итәргә тиеш;

38.4.конструкцияләр һәм юл билгеләрен бәйләү системалары күренү шартларына һәм монтажлау мөмкинлегенә карап сайлана;

38.5.юл билгеләре төзек хәлдә булырга, вакытында чистарынырга һәм юарга тиеш.

Вакытлыча урнаштырылган юл билгеләре аларны урнаштыру кирәклегенә китергән сәбәпләрне бетергәннән соң бер көн эчендә төшерелә;

38.6.визуаль-коммуникацион Система элементлары: Транспорт һәм жәяүлеләр юнәлешләре күрсәткечләре, жирлекнең планлаштыру-структур элементлары күрсәткечләре юлларда һәм транспорт чишелешләрендә куела;

Индивидуаль торак йортларны тоту һәм территорияне төзекләндерү

39.Индивидуаль торак йортларның милекчеләре (яки) яллаучылар (алга таба-торак йорт хужалары), Әгәр законда яисә килешүдә башкасы каралмаган булса, бурычлы:

39.1.торак йортларның фасадларының, коймаларның (коймаларның), шулай ук йорт чикләрендәге башка корылмаларның тиешле торышын тәмин итү, аларны вакытында ремонтлау һәм буяу;

39.2.торак йортта номер билгесе булу һәм аны төзек хәлдә тоту;

39.3.йорт хужасы территориясен тәртиптә тоту;

39.4.йорт биләмәсе чикләрендә яшел үсентеләрне тәртиптә тотарга, куакларны һәм агачларны санитар кисәргә, газүткәргечләрне саклау зонасында агачлар утыртуга, кабель һәм һава линияләрен һәм башка инженер челтәрләрен булдырмау;

39.5. чистарту чокырлар һәм су агызу торбалары, язгы чорда эретелгән су үтсен өчен;

39.6.үзәкләштерелгән канализация булмаганда бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә санитар нормалар нигезендә жирле канализация, чокыр, бәдрәф урнаштырырга, аларны даими рәвештә чистартырга һәм дезинфекцияләргә кирәк;

39.7.житештерергә складирование каты һәм эре габаритных калдыклары контейнерлар, билгеләнгән махсус мәйданчыкларда;

39.8.билгеләнгән тәртип нигезендә каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны вакытында жыюны һәм чыгаруны тәмин итү.

40. Индивидуаль торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

40.1. фехтовкалау чит илләргә урнаштырыгыз;

40.2.яфракны, йорт территорияләрендә һәм аның янындагы территорияләрдә теләсә нинди калдыклар һәм чүп-чар яндырыгыз;

40.3.көмер, тара, утын, зур калдыклар, төзелеш материаллары, йорт территориясе артында;

40.4.транспорт чараларын йорт территориясе артында юыгыз;

40.5.ишегалды корылмалары төзү, йорт территориясе артында чокырлар куу;

40.6.әлеге территориянең урам юлларында махсус транспорт һәм урып-жыю

техникасына керүне кыенлаштыра торган киртэлэрне урнаштырырга;

40.7. территорияне төзеклэндерү элементларын жимерү һәм бозу, сулыкларны чүпләү;

40.8. йорт биләмәсе артында комплектланган (төзек булмаган) транспорт чарасын саклагыз;

40.9. калдыклар белән тирә-юньне чүпләү;

40.10. кую жайланмалары, сыек пычраклар агызу, житештерү һәм куллану калдыкларын машина юлларына чыгару.

40 (1). Хужалык корылмалары төзелешенәң жир участогы хужасы тарафыннан башкарылган очракта, якындагы территориядә төзелеш материалларын вакытлыча (6 айга кадәр) саклау рәхсәт ителә. Шул ук вакытта автотранспорт йөрергә тиеш.

Яңгыр канализациясе челтэрләрә, карау һәм яңгыр коелары, су чыгару корылмалары эчтәлегә

41. Күзәтү һәм яңгыр кабул итү коелары, жир асты коммуникацияләрә коелары, люклар (рәшәткәләр) ябык булырга һәм транспорт һәм жәяүлеләрнең куркынычсыз хәрәкәтен тәмин итә торган төзек хәлдә булырга тиеш.

42. Кабул итү, паффиннар, карау һәм башка коеларны һәм камераларны тоту, чистарту һәм саклау аларның хужаларын дәүләт стандартлары таләпләрәнә туры китереп тәмин итә.

43. Жирлектә магистраль һәм квартал эчендәгә яңгыр канализацияләрә челтэрләрән тоту һәм эксплуатацияләү жирлек бюджетында әлегә максатларга каралган акчалар чикләрәндә махсус оешмалар белән төзелгән килешүләр нигезендә башкарыла.

Яңгыр канализациясенәң ведомство челтэрләрән карап тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмалар хисабына башкарыла.

Хужасыз инженерлык элементләрә һәм күзәтү коелары юлларны саклаучы махсус оешмалар тарафыннан тиешле куркынычсыз хәлдә сакланырга тиеш.

44. Яңгыр канализациясе коллекторларын саклап калу максатыннан, коллектор күчәрәннән һәр якка 2 м саклау зонасы урнаштырыла.

45. Яңгыр канализациясе коллекторларының сак зонасы чикләрәндә тиешле документларны рәсмиләштермичә һәм эксплуатацияләүчә оешма, башка органнар белән гамәлдәгә законнарда билгеләнгән очракларда язмача килештермичә рәхсәт ителми:

45.1. казу эшләрә;

45.2. яңгыр канализациясе челтэрәнә зыян, Су кабул итү күк йөзләрән яру яки юк итү;

45.3. төзелеш алып бару, сәүдә, хужалык һәм көнкүреш корылмалары урнаштыру;

45.4. сәнәгать, көнкүреш калдыклары, чүп-чар һәм башка материаллар ташлагыз.

46. Суүткәргеч, канализация, яңгыр сулары жайланмалары, системалар, челтэр һәм корылмалар төзек булмау сәбәплә, урамнарны, биналарны, корылмаларны су басу, суны газоннарга, тротуарларга, урамнарга һәм ишегалды территорияләрәнә ташлау яки агызу рәхсәт ителми.

47. Жирлек территориясендә коеларны һәм парга әйләндерү майданчыкларын урнаштыру рәхсәт ителми.

48. Яңгыр коелары гел чистартылган хәлдә булырга тиеш. Тыгылу, рәшәткәләр һәм коелар салу, аларның киңлек киңлеген чикләү рәхсәт ителми. Яңгыр канализациясенәң күзәтү һәм яңгыр кабул итү коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына ким дигәндә ике тапкыр башкарыла. Карау һәм яңгыр кабул итү коеларын чистартканнан соң, чыгарылган пычрануның барлык төрләрә тиз арада чыгарылырга тиеш.

49. Люкларны күзәтү коелары бер дәрәжәгә башкарылырга тиеш, машина юлы, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар.

Күзәтү коеларының люкларын машиналар йөрү өлешә, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар белән тоташтыру дәрәжәсә 2 см дан артмый, яңгыр кабул итү коелары - 3 см дан да артмый.

50.Капкалар яки треллислар жишерелгән яки юк булган элемтә коелары ачыкланганнан соң тиз арада булырга тиеш оешма, эксплуатация челтәре белән уратып алынган, тиешле кисәтү билгеләре белән билгеләнгән һәм билгеләнгән вакытта алыштырылган.

51.Инженерлык челтәрләрендә планлы эшләр башкарганга канализация юынтыларын яқындагы канализация челтәре, суүткәргеч су һәм су коеларына, жылылык челтәрләреннән - яңгыр канализациясенә (ул булганда) агызалар. Юлга су агызу тыела.

Агыш чыгу нәтижеләрен бетерү көчләр һәм бозылган инженер челтәрләре хужалары акчалары хисабына башкарыла.

52.Яңгыр канализациясе челтәрләренең (шул исәптән люкларны, рәшәткәләрне вакытында ябу) төзек техник халәте өчен җаваплылык эксплуатацияләүче оешмаларга йөкләнә.

Техник элемтә чараларының эчтәлегә

53.Биналарны инженер-техник тәэмин итү өчен билгеләнгән элемтә, телевидение, радио, интернет кабель линияләрен һәм башка шундый челтәрләрне урнаштыру Җир асты юлы белән башкарыла (траншеяларда, каналларда, тоннельләрдә).

54.Тышкы коммуникацияләрне башка ысул белән (һава, жир өсте) эксплуатацияләүче оешмаларның тиешле техник шартларын алу шарты белән аларны жир астына урнаштыра алмаган очракта гына үткәргә рөхсәт ителә.

55.Асылмалы элемтә линияләрен һәм һава-кабель кичүләрен беркетү сыйфатында кулланырга рөхсәт ителми:

55.1.автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары: юл фехтовкалау, светофор, юл билгеләрен урнаштыру өчен эшләнгән элементлар һәм структуралар;

55.2.биналарның һәм корылмаларның фасадлары, түбәләре, стеналары (мичләр, вентиляция, күмәк кабул итү системалары антенналары, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр) элементлары.

56.Рөхсәт ителми:

56.1.бер бинадан икенчесенә һава юлы белән элемтә кабельләрен салганда юлларны кичү;

56.2.кабель запасларын тарату шкафыннан читтә урнаштырыгыз;

57.Милекчеләр (хужалар) элемтәнең техник чараларын (кабельләрне, кабельләрне беркетү элементларын, бүлү һәм мөфтят шкафларын һәм башкаларны), шулай ук алар ярдәмендә тоташтырыла торган техник җайланмаларны тиешле хәлдә (шартлауларга һәм/яки изоляция кабыгын кертмичә, буяу булмау, коррозия һәм/яки механик жәрәхәтләр булмау, чыбыкларны үткәру һәм/яки аларны яктырту баганаларына эйләндерү электр линияләре).

Тышкы яктырту объектларын (чараларын) тоту

58.Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кашыклар, баганалар, чыбыклар, кабельләр, электр чыганаclarы (шул исәптән жыю, туклану пунктлары, идарә тартмалары) керә.

59.Урамнар, юллар, жәяүлеләр тротуарлары, торак кварталлар, ишегаллары, предприятие, учреждение, оешма территорияләре, шулай ук аншлаgлар һәм ижтимагый һәм торак биналарның номерлы билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткечләр, жирлек мәгълүматы һәм витриналар караңгы вакытта яктыртылырга тиеш.

60.Милек формасына карамастан, биналарның һәм корылмаларның милекчеләре биналарның һәм корылмаларның архитектур-сәнгати яктыртылуын һәм эшләвен проектлар нигезендә тәэмин итәргә тиеш.

61.Төп мәйданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә эшләмәүче яктырткычлар саны 3% тан артмаска тиеш, башка жирлек территорияләрендә (район билгеләнешендәге урамнар, ишегалды территорияләре) - 5%, Җир асты жәяүлеләр кичү урыннарында - 10% көндөзгә һәм төнгә режимнарда (10га кертелгән яктырткычка бер генә тоташтырылмаган).

62.Терекөмөшлө сафтан чыккан газ агызу лампалары элге максатлар өчөн махсус бүлөп бирелгән биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчөн махсус предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

Бу төр лампаларны жирлек чүплөкләренә, чүп эшкәртү заводларына чыгарырга ярамый.

63.Металл терәкләр, кашыклар һәм башка тышкы яктырту жайланмалары элементлары чисталыкта булырга тиеш, крен, коррозия учаклары юк һәм кирәк булганда милекчеләр (хужалар, кулланучылар) белән буялырга тиеш, ләкин ким дигәндә өч елга бер тапкыр, һәм төзөк хәлдә калырга тиеш.

64.Ачык һаваның бердәм системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны яктыртуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча элге төр эшләрне уздыруга конкурста жиңгән вәкәләтле орган яки махсуслаштырылган оешма карап тотат.

Торак йортларның кереш бүлү жайланмаларына тоташтырылган йорт яны яктыртуын карап тоту һәм ремонтлау идарәче оешмалар тарафыннан башкарыла.

65.Тышкы яктырту баганалары, жәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләре, саклагыч, аергыч коймалар, юл корылмалары һәм юл жиһазлары элементлары буялган булырга, язудан һәм теләсә нинди Мәгълүмати-басма продукциядән чистарылырга, төзөк хәлдә һәм чисталыкта булырга тиеш.

66.Тышкы яктырту баганаларын, жәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре баганаларын алыштырганда, элге конструкцияләр сүтелеп, челтәр хужалары тарафыннан өч тәүлек эчендә чыгарылырга тиеш.

Жимерелгән баганаларны тышкы яктырту кичекмәстән юлларда таяныч хужасы тарафыннан чыгарыла, калган территорияләрдә - мондый ихтыяж (демонтаж) ачыкланганнан соң бер тәүлек эчендә.

67.Яктырту баганаларына һәм жәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләренә урнаштырылган барлык элементларның һәм объектларның төзөк һәм куркынычсыз торышы һәм канәгатьләнерлек кыяфәте өчөн элге баганаларның милекчәсе (хужасы) жаваплы.

68.Тышкы яктырту жайланмаларыннан чыбык өзекләре, баганалар, изоляторлар булганда файдалану рөхсәт ителми.

Электр чыбыкларын өзү яки терәк зарарлыгы белән бәйлә ачык яктырту жайланмалары эшендәге бозулар ачыкланганнан соң шунда ук бетереләргә тиеш.

69.Чыбыкларны һәм кабельләренә челтәрләргә һәм ачык яктырту жайланмаларына тоташтыру һәм тоташтыру рөхсәт ителми.

70.Тышкы яктырту объектларының яки тышкы яктырту чаралары белән жиһазландырылган объектларның милекчәләре (хужалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмалар бурычлы:

70.1.урамнарны, юлларны тиешлө яктыртуны, терәк һәм яктырткычларның, яктырту жайланмаларының сыйфатын, бозылган яки зыян күргән очракта вакытында ремонт ясарга;

70.2.билгеләнгән тәртип буенча яктырту кабызуны һәм сүндерүне күзәтегез;

70.3.тышкы яктырту һәм бизәлеш урнаштыру, тоту, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәгез;

70.4.тышкы яктырту фонарьларын вакытында алыштырыгыз.

71.Тротуарларда урнашкан жәмәгать транспортының мастлар һәм тышкы яктырту баганалары һәм контакт челтәре тирәсендәге территорияләренә жыештыру өчөн жаваплылык тротуарларны жыештыру өчөн жаваплы затларга йөкләнә.

Трансформатор һәм бүлү подстанцияләре янындагы территорияләренә, автомат режимда эшләрүче башка инженер корылмаларын (хезмәт күрсәтүче персоналдан башка) жыештыру өчөн жаваплылык элге объектлар урнашкан территорияләр хужаларына йөкләнә.

Кечкенә архитектура формаларының эчтәлегә

72.Кече архитектура формаларына монументаль-декоратив бизэлеш элементлары, мобиль һәм вертикаль яшеллэндерү жайланмалары, су жайланмалары, муниципаль жиһазлар, жирлек территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник жиһазлар керә.

73. Кече архитектура формаларын тоту бирелгән жир кишәрлекләре чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә жир кишәрлекләренәң хокук ияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла-муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлегә төр эшләрне уздыруга конкурста откан оешма белән килешү нигезендә вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

74. Кече архитектура формалары хужалары бурычлы:

74.1. кече архитектура формаларын чиста һәм төзек хәлдә тоту;

74.2. язгы чорда кече архитектура формаларын планлы тикшерергә, аларны иске буядан, даттан, юдырудан, буядан чистартырга, шулай ук ватылган элементларны алыштырырга кирәк;

74.3.кышкы чорда очищать кече архитектура формалары, шулай ук алымнар аларга нче кар һәм боз;

74.4.комлыкларны шома койма өслеге белән жиһазландыру, елына ким дигәндә бер тапкыр сандугачларда ком алмаштыру;

74.5.балалар, спорт, хужалык майданчыклары һәм ял итү майданчыкларының конструктив элементларының ныклығы, ышанычлылығы һәм куркынычсызлыгы таләпләренә туры килүен күзәтеп торыгыз;

74.6.фонтаннар эшләгән чорда су өслеген чүп-чардан көндәлек чистартырга.

75. Рөхсәт ителми:

75.1.кече архитектура форма использовать тиешенчә файдаланмаса (балалар уен майданчыкларында өлкәннәр ял итә, спорт майданчыкларында кер киптерә һ. б.);

75.2.кече архитектура формаларында теләсә нинди Мәгълүмати-басма продукцияне асып кую һәм ябыштыру;

75.3.кечкенә архитектура формаларын һәм аларның структур элементларын сындыру һәм зыян;

75.4.чишмәләрдә коену.

Стационар булмаган объектларны карап тоту

76.Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән тәртиптә урнаштыру схемасы буенча гамәлгә ашырыла.

77.Жир кишәрлеген арендау килешүе срогы чыккач, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан демонтажланырга, э жир участогы бушатылырга һәм башлангыч хәлгә китерелергә тиеш.

78.Стационар булмаган объектларның милекчеләре булган юридик һәм физик затлар бурычлы:

78.1. аларны ремонтлау һәм буяу. Ремонт проект документлары белән билгеләнгән тышкы кыяфәтне һәм төс чишелешен саклап башкарылырга тиеш;

78.2. якын-тирә территориядә яшел үсентеләр, газоннар, бордюор ташлары, кече архитектура формалары сакланышын күзәтергә, күрсәтелгән территорияне әлегә Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләр нигезендә карап тотарга;

78.3. стационар булмаган объектлар янындагы чүп савытларын урнаштыру, кирәк булганда көн дэвамьнда калдыклардан чистартырга, эмма тәүлегенә кимендә бер тапкыр, чүп савытларын елга бер тапкыр буяу.

79. Рөхсәт ителми:

79.1. стационар булмаган объектларга өстәмәләр, козыреклар, түбәләр һәм проектларда каралмаган башка корьлмалар төзергә;

79.2. стационар булмаган объектлар янәшәсендә сәүдә-суыткыч жиһазларын күрсәтегез;

79.3. стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә тараны, товарларны, детальләрне, көнкүреш һәм житештерү характерындагы башка предметларны

туплау, шулай ук склад максатларында стационар булмаган объектларны куллану;

79.4. стационар булмаган объектлар арасындагы янгынга каршы өзекләрне жиһазлар, калдыклар белән капларга.

Төзелеш эшләрә урыннарын карап тоту

80.Төзелеш майданнарын карап тоту, ремонт, төзелеш һәм башка төр эшләр тәмамланганнан соң төзекләндерү эшләрән торгызу төзүчегә йөкләнә.

Тәмамланмаган төзелеш объектлары төзелеш челтәрләре белән ябылырга тиеш

81. Башына кадәр, шулай ук төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләрне житештерү чорында кирәк:

81.1.Башкарма комитетның хокукый актлары таләпләре нигезендә төзелеш майданчыгы территориясенә бөтен периметры буенча типлаштырылган койма урнаштырырга;

81.2.гомуми тотрыкчылык, ныклык, ышанычлылык, төзелеш майданчыгы фехтовкалау куркынычсызлыгын тәмин итү;

81.3.төзелеш майданчыгын саклауның тиешле техник торышын, аның чисталыгын, пычрактан, кардан, боздан, Мәгълүмати-басма продукциядән һәм граффитидан вакытында чистартырга;

81.4.төзелеш майданына кергәндә, төзелеш объектының гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә жавап бирә торган мәгълүмати щитын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;

81.5.төзелеш майданының периметры буенча тышкы яктырту тәмин итегез;

81.6.төзелеш майданына төзекләндерелгән подъездларны, майданчык эчендәге юлларны, транспорт чараларының көпчәкләрен чистарту яки юу пунктларын жиһазларга, алар урамнарның йөрү өлешенә пычрак һәм чүп-чарны чыгармаса тиеш;

81.7.төзелеш майданында каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын жыю өчен контейнерлар һәм (яки) бункерларның булуын тәмин итү;

81.8.төзелеш майданынан каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын билгеләнгән тәртиптә чыгаруны оештыруны тәмин итү;

81.9. төзелеш майданынан жыелган һәм калдыклары булмаган карны билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус урыннарга чыгаруны тәмин итү;

81.10.эш башкарганда гамәлдәге инженерлык коммуникацияләренә, тышкы яктырту челтәрләренә, яшел үсентеләренә һәм кече архитектура формаларының сакланышын тәмин итү.

82.Төзелеш материаллары, жиһазлар, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче бүлмәләр, эшчеләрне һәм хезмәткәрләренә вакытлыча табу өчен көнкүреш вагоннары, төзелеш калдыклары транспорт партияләрен вакытлыча саклау һәм саклау урыннары төзелеш майданнары чикләрендә урнаштырыла.

83. Рөхсәт ителми:

83.1.гражданның шәхси һәм жәмәгать куркынычсызлыгын тәмин итүгә бәйлә булган коткару, авария-торгызу һәм башка кичектергесез эшләрдән тыш, төзелеш, ремонт, төяү-бушату һәм тынлыкны бозу белән бәйлә башка эшләрне оештыру һәм үткәрү 23.00 дән 7.00 гә кадәр;

83.2.Башкарма комитет рөхсәтеннән (боерыгыннан) башка юлларның һәм тротуарларның таралышын яки ябылуын житештерергә;

83.3.чүп-чарны яндыру һәм төзелеш житештерү калдыкларын утильләштерү.

Күмү урыннарын тоту

84.Этик, санитар һәм экологик таләпләр нигезендә бирелгән Күмү урыннарын тоту федераль законнар һәм муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән Күмү урыннарын тоту кагыйдәләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

85.Күмү урыннарын санитар карап тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижеләре буенча бу төр эшләрне уздыруга конкурста җиңгән махсус оешма башкара.

86.Күмү урыннарын тоту таләпләре:

86.1.зиратларда жәмәгать бәдрәфләре чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Жәмәгать бәдрәфләре территорияләрендәгә чүп савытлары чистартылырга тиеш;

86.2.калдыклар өчен контейнерлар һәм зират территориясендәгә чүп савытлары чистартылырга тиеш. Калдыклар жыелган саен, ким дигәндә 3 көнгә бер тапкыр чыгарылырга тиеш;

86.3.агач үсентеләренең авария хәлендә булуы рөхсәт ителми. Ашыгыч агач үсентеләре ачылганнан соң бер көн эчендә сүтелергә тиеш;

86.4.шәхесләре куелмаган үлгәннәрнең каберләре һәм каберләре пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, калкулык һәм кабер ташы белән жиһазланырга тиеш.

87.Кышкы чорда Күмү урыннарын тоту үзенчәлекләре:

87.1.зиратларның үзәк юллары, машина юллары, тротуарлар киңәйтелергә һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз чокырлары булмаса, кулдан ясалган кар капкасы булу рөхсәт ителә;

87.2.centralзәк юллар, машина юллары, тротуарлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә тиеш. Юл һәм тротуарларны эшкәртү кар яуганнан соң ук башланырга тиеш;

87.3.беренче чиратта кар чыгаруны, боз кыегайтуны һәм Үзәк һәм подъезд юлларыннан кар-боз формаларын чыгаруны гамәлгә ашырырга кирәк;

87.4. жирләү урыннарының жәяүлеләр зоналарында бозлавыкка каршы материаллар куллану, юллардан чистартылган тозлы кар һәм бозны каберләргә, газоннарга, куакларга складлау рөхсәт ителми.

88. Жәйге чорда Күмү урыннарын тоту үзенчәлекләре:

88.1.үзәк юллар, подъезд юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм күмү урыннарында гомуми файдаланудагы башка территорияләр төрле пычранулардан чистартылырга тиеш;

88.2.яшел үсентеләрне санитар кисү, чүп үләннәрен бетерү буенча чаралар ел саен башкарылырга тиеш.

89.Күмү урынын, кабер корылмасын (хачлар, һәйкәлләр, плитәләр, склеплар һ.б.) карау, чәчәкләр һәм декоратив куаклар утырту, колумбарийда нишләр калдыруны санитар таләпләрне мәжбүри үтәп тормыш иптәше(ой), туганнары, законлы вәкиле яки башка зат башкара.

автотранспорт чараларын Озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау тукталышларының эчтәлегә

90.Автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау (алга таба - машина кую урыны) тукталышны гамәлдәгә төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, шулай ук әлегә Кагыйдәләр нигезендә урнаштыру өчен бирелгән жир кишәрлегенә Хокук иясе (алга таба - хужасы) тарафыннан тотыла.

91. Хужалары бурычлы:

91.1.урнаштыру, бөтен тукталыш территорияләре периметры буенча, койма, ул механик йогынтыга һәм тышкы мохит тәэсиренә чыдам булырга тиеш;

91.2.тукталыш коймаларының тиешле техник торышын, аларның чисталыгын, пычрактан, кардан, боздан, Мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартырга;

91.3.Материалларны складлауга, бер комплектлы транспортны саклауга, тукталыш территорияләрендә төрле конструкцияләргә булдырмакка;

91.4.тукталыш территорияләрен тышкы яктырту белән жиһазлагыз, алар яктылыкның тигез бүленүен тәмин итә, гамәлдәгә нормалар һәм кагыйдәләргә таләпләренә туры килә;

91.5.тукталыш территорияләрендә ягулык-майлау материаллары булган автомобильләргә юарга һәм автомобильләргә куюга юл куймакка;

91.6.санитар һәм янгынга каршы кагыйдәләргә үтәгән тукталыш территорияләрен карап тот.

91.7. инвалидларның тукталышлар территориясенә тоткарлыксыз үтеп керүен тәэмин итү. Инвалидлар "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында"24.11.1995 N 181-ФЗ Федераль законның 15 статьясы нигезендә махсус автотранспорт чараларын бушлай кую урыннарыннан файдалана.

Жирлек территориясен бәйрәм белән бизәү

92.Жирлек территориясен бәйрәм белән бизәү дәүләт һәм башка бәйрәмләр, истәлекле вакыйгалар белән бәйле чаралар уздыру чорында башкарыла.

Бәйрәм бизәлешенә дәүләт һәм муниципаль флаглар, лозунглар, гирляндлар, паннолар, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада элмә такталар, шулай ук бәйрәм иллюминациясе жайланмалары керә.

Бәйрәм бизәлеше элементларын эзерләгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен жайга салуның техник чараларын алып ташларга, зыян китерергә һәм аларның күренүчәнлеген начарайтырга ярамый.

IV. Төзекләндерү эшләре исемлеген һәм аларны вакытлыча башкаруны да кертеп, жирлек территорияләрен чистарту тәртибе

Жирлек территориясен жыештыру һәм карап тотуга гомуми таләпләр

93. Жирлек территориясен жыештыру һәм карап тоту башкарыла:

1) жәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;

2) кышкы чорда - 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.

Бу сроklar һава торышына карап Башкарма комитет тарафыннан көйләнергә мөмкин.

94.Жирлек территориясен жыештыру уздыру юлы белән башкарыла:

1) жирлек территориясен карап тоту, жыештыру буенча системалы эшләр;

2) Башкарма комитетның хокукый актлары нигезендә аерым массакуләм чаралар (өмәләр).

95.Жирлек территориясен жәйге чорда жыештыру жирлек территориясенен пычрануын һәм тузанлылыгын юу, су сибү, сөртү һәм жирлек территориясен карап тоту буенча башка эшләр башкару максаты белән башкарыла һәм үз эченә ала:

95.1.ясалма өслекле территорияләргә сөртү (коры һавада сугару), урам-юл челтәре объектларын һәм яңгыр сулары белән жиһазландырылган башка территорияләргә тузаннан һәм юл өслекләрен юу. Юл өслекләрен, майданнарны, тротуарларны һәм башка ясалма өслекле территорияләргә юу бөтен килектә башкарыла;

95.2.яңгыр канализациясе торларын чистарту;

95.3.барлык территорияләрдән чүп жыю;

95.4.ел саен, 1 июньгә кадәр кече архитектура формаларын, бакча һәм урам жиһазларын, чүп савытларын, спорт һәм балалар майданчыкларын, киртәләргә, бордюрларны буяп була;

95.5.гомуми файдаланудагы, чикләнгән файдаланудагы һәм махсус билгеләнештәгә яшелләндерелгән территорияләрдән тыш, вакыт-вакыт үлән чабу (үлән биеклеге 15 сантиметрдан артык) һәм тәүлек дәвамында урып-жыю;

95.6.яфрак төшкән яфракларны тәүлегенә бер тапкыр жыю һәм чыгару;

95.7.чүп-чардан чүп-чардан чистарту.

96. Кышкы чорда гомуми файдаланудагы территорияне жыештыру үз эченә ала:

96.1.юл өслекләрен һәм тротуарларны кардан, боздан һәм чүп-чардан чистарту;

96.2.тайгаклык яки бозлавык барлыкка килгәндә-жәяүлеләр зоналарына ком сибү, баскычлар, бозлавыкка каршы материал белән юл өслекләрен эшкәртү;

96.3.язгы чорда-карны йомшарту һәм эретелгән суларны бүлеп бирүне оештыру .

97.Жирлек территориясендә башкарыла торган урып-жыю эшләренен технологиясе һәм режимнары, һава шартларына карамастан, Транспорт чараларының һәм жәяүлеләренен тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итәргә тиеш.

98. Кышкы чорда жәяүлеләр тротуарларын, жир өсте кичүләрен, баскычларны

жыештыру үзенчәлекләре:

98.1.интенсив кар вакытында жәяүлеләр тротуарлары, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә һәм чистартылырга тиеш;

98.2.бозлавык килеп чыкканда, беренче чиратта баскычлар, аннары тротуарлар эшкәртелә.

Бозлавыкка каршы материалларны эшкәртү вакыты тайгак булганнан бирле дүрт сәгатътән артмаска тиеш;

98.3.калдыклар һәм химик реагентлар белән пычранмаган буш карны газонга яки бу максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарда, яшел үсентеләрнең саклануы һәм эрегән сулар агымын тәэмин итү шартларында складлау рөхсәт ителә.

99. Жирлек территориясендә рөхсәт ителми:

99.1. урамнарда, майданнарда, яшел үсентеләр утыртылган участокларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләрдә чүп-чар;

99.2. гамәлдәге законнар нигезендә бүлеп бирелгән гомуми файдаланудагы жирләү урыннарыннан читтә мемориаль кабер корылмаларын (истәлекле Корылмалар, киртәләр) билгеләргә;

99.3. элге максатлар өчен каралмаган урыннарда, шул исәптән жәмәгать транспортының муниципаль маршрутларының соңгы пунктларында, транспорт чараларын юуны, чистартуны һәм техник хезмәт күрсәтүне гамәлгә ашырырга;

99.4. биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементларын, һәйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм башка төзекләндерү элементларын сындыру һәм зыян салу, шулай ук аларны үз белдеге белән үзгәртү, үзгәртеп кору һәм үзгәртеп кору;

99.5. Мәгълүмати-басма продукцияне ябыштыру, ябыштыру һәм асып кую, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында, стеналарда, баганаларда, коймаларда (коймаларда) һәм бу максатларда каралмаган башка объектларда граффити куллану;

99.6. бирелгән жир кишәрлекләре чикләреннән һәм (яки) коймалардан читтә күчемле милекне саклау һәм саклау;

99.7. тараны, сәнәгать товарларын һәм башка сәүдә әйберләрен тротуарларда, газоннарда, юлларда урнаштыру һәм тушлау;

99.8. карны билгесез урыннарда саклау;

99.9. тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру аша юлларны һәм тротуарларны үз белдеге белән ябу.

100. Рөхсәтсез урыннарда калдыклар урнаштырган затлар үз хисабына элге территорияне жыештырырга һәм чистартырга, кирәк булганда жир участогын рекультивацияләргә тиешләр.

20 тәүлек эчендә калдыкларны рөхсәтсез урында урнаштырган, калдыкларны чыгару һәм санкцияләnmәгән чүплек территорияләрен рекультивацияләү элге территорияне жыештыру өчен жаваплы оешмалар тарафыннан (яисә элге төр хезмәт күрсәтү Шартнамәдә каралган булса, калдыкларны чыгаруны гамәлгә ашыручы махсуслаштырылган оешма тарафыннан) башкарыла.

101.Билгеләнгән тәртиптә бирелмәгән һәм муниципаль милектә булган жир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) барлыкка килә торган чүплекләрне бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын чистарту

102. Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба - юлларны) жыештыру машиналар йөрү өлешен, тротуарларны, парковкаларны (парковка кесәләрен), жәмәгать транспортын көтү тукталышларын, ясалма юл корылмаларын пычрактан, чүп-чардан, кар һәм боздан даими чистарту чаралары комплексын үз эченә ала.

103.Язгы-жәйге чорда юлларны жыештыру юу, су сибү, тузанны бетерү, сөртү һ. б. ны үз эченә ала.

Көзге-кышкы чорда юлларны жыештыру чүп-чар, кар һәм боз, пычрак, юлларга ком-тоз катнашмасы сибү, коры ком белән тротуарларны сибүне күздә тота.

Юл буенда урнашкан 104 савыт - сабаны чистарту көнгә ким дигәндә бер тапкыр, тукталыш майданчыкларында көнгә ике тапкыр башкарыла.

105.Жәмәгать транспортын көтү павильоннары тузансыз, буялган һәм юылган булырга, санкцияләнмәгән Мәгълүмати-басма продукциядән, граффитидан чистартылырга тиеш. Кышкы чорда кар чистартылырга тиеш.

106. Аерым элементлар буенча юлларны жәйге жыештыру таләпләре:

106.1.машина йөртү өлеше төрле пычраткыч матдәләрдән тулысынча чистартылырга һәм бөтен киңлекне юарга тиеш. Көйләү линияләре белән билгеләнгән күчәр, резерв полосалар гел ком һәм кечкенә чүп-чардан чистартылырга тиеш;

106.2 ике метрлы поднос зоналарында жир комы һәм пычрану булырга тиеш түгел. Кечкенә ком кисәкчәләре һәм төрле вак чүп-чар белән пычрану рөхсәт ителә, алар махсус машиналарның эш циклары арасында булырга мөмкин;

106.3.юл кырлары зур калдыклардан һәм башка чүп-чардан чистартылырга тиеш;

107.Кышкы юл чистарту таләпләре:

107.1. кышкы чорда юлларны жыештыру үз эченә ала:

кар һәм бозны чистарту, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары, карны валга сөртү һәм кар чыгару;

108. Рөхсәт ителми:

108.1. квартал эчендәге юллардан, ишегалды территорияләреннән, предприятиеләр, оешмалар, төзелеш майданчыклары, сәүдә объектларыннан, 8.00 сәгаттән соң чистартыла торган бозны тротуарларга, юл һәм юл йөрү юлларына, кар, боз сузарга яки күчерергә, шулай ук юл йөрү өлешен жыештыручы зат белән килешү булмаганда;

108.2.тротуарларда, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жәяүлеләр зоналарында һәм Яшел майданлы территорияләрдә бозлавыкка каршы реагент буларак техник тоз һәм сыек Хлорид кальций кулланырга;

108.3.карны билгеләнгән тәртиптә килештерелмәгән урыннарда чыгару һәм туплау;

108.4.кар валларын формалаштыру:

1) юллар һәм урамнар киселешендә бер дәрәжәдә һәм күренү өчпочмагы зонасында тимер юл аркылы чыгу урыннары янында;

2) жәмәгать транспортын көтү тукталышларыннан 20 метрга якынарак;

3) транспорт киртәләре яки югары чик белән жиһазландырылган юл участкаларында;

4) тротуарларда;

5) яқындагы территорияләргә керү юлында;

108.5. автотранспорт тәгәрмәчләре белән пычракны юлларга чыгару;

108.6. туфрак, чүп-чар, күпчелек төзелеш материаллары, жинел тара ташу, агачларны тарпа яки юлның пычрануына китерми торган башка материал белән капламыйча кисү, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләрен (шул исәптән цемент-Комлы эремә, известь, бетон катнашмаларын) юлга, тротуарга, юл кырына яки аның янәшәсенә кою мөмкинлеген кире кага торган чаралар күрмичә ташу газон юлы.

Чистарту, санитар тоту һәм ял итү урыннарын төзекләндерү

дәхи кешеләрнең күпләп сату-алу эшләрендә

109. Кешеләрнең ял итү һәм күпләп торы урыннары:

1) майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, жирлек урманнарында оештырылган ял итү урыннары, пляжлар;

2) актив ял итү һәм тамаша чаралары урыннары - стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә майданчыклары һ. б.;

3) сәүдә объектлары территорияләре (ваклар сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган ваклар сату чөптәре объектлары комплекслары), жәмәгать туклануы,

социаль-мәдәни, көнкүреш хезмәте күрсәтү;

4) административ һәм ижтимагый биналар, учреждениеләр янындагы территорияләр.

110.Мәйданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын һәм башка гомуми файдаланудагы территорияләрне жыештыру:

110.1. кышкы чорда юлларны паркларда, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр буйларында һәм башка ял зоналарында урып-жыюда химик реагентлар булмаган карны вакытлыча складлау рөхсәт ителә.

111. Ваклап сату базарларын чистарту һәм санитар тоту:

111.1. ваклап сату базарлары территорияләре (алга таба-базар) төзекләндерелергә, бәдрәфләр, хужалык һәм контейнер мәйданчыклары, контейнерлар һәм чүп савытлары белән жиһазландырылырга, яңгыр һәм эретелгән сулар агымы өчен каты катламнар һәм уклоннар булырга, шулай ук суүткәргеч һәм канализация булырга тиеш;

111.2. базар территориясен төп жыештыру ябылганнан соң башкарыла. Көндөз каты көнкүреш калдыклары белән тутырылган чүп жыючыларны патруль жыештыру һәм чистарту башкарыла;

111.3. елның жәйге чорында базар территориясендә атна саен дым жыештыру мәжбүри рәвештә башкарыла;

111.4. базар территориясә 40 кв. метр мәйданга бер Мич исәбеннән чүп савытлары белән жиһазландырыла, өстәвенә, алар арасы киштә линиясә буенда 10 метрдан артмаска тиеш;

112.Базар территориясендә һәм аның белән якин-тирдә урнашкан сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү оешмалары, предприятиеләре, киосклар, сәүдә палаткалары һәм павильоннар эшчәнлегә каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төзүдән башка рөхсәт ителми.

113.Сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектларын чистарту һәм санитар тоту:

113.1.сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектлары территорияләрен тулысынча жыештыру тәүлегенә кимендә ике тапкыр башкарыла (иртән һәм кичен). Көндөз патруль жыештыру һәм калдыклар белән тутырылган чүп жыючыларны чистарту башкарыла;

113.2.сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектларына керү урынында ким дигәндә ике чүп савыты билгеләнә;

113.3.. газоннарда һәм тротуарларда товарларны һәм товарларны складлау рөхсәт ителми;

113.4. калдыкларны чыгару тәмин ителә.

114.Башка сәүдә мәйданчыклары территорияләрен, стационар булмаган ваклап сату чөлтәре объектлары комплексларын, социаль-мәдәни билгеләнештәгә объектларны чистарту алар жылы вакытта мәжбүри рәвештә су сибеп ябылганнан соң башкарыла. Хәзергә чистарту көн дәвамында башкарыла. Көн саен каты көнкүреш калдыкларын чыгару тәмин ителә.

115. Ял итү урыннарын һәм кешеләрнең күпләп торуын төзекләндерү:

115.1. кешеләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннары территориясендә төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә каты катлам (плитка белән асфальт рәвешендә), өслекләргә тоташтыру элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп өчен кече контейнерлар, урам техник жиһазлары, яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жиһазлары, жирлек мәгълүматларын йөртүчеләр, яшелләндерү участкаларын саклау элементлары керә (металл фехтовкалау, махсус каплау төрләре һ. б.);

115.2. пляжлардан кала, кешеләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннарының барлык территорияләрендә каты каплау яки үләннәр яки яшел үсентеләр белән үсемлек туфрагы булырга тиеш;

115.3. ял итү һәм кешеләр күпләп йөри торган урыннардагы яшелләндерү участкаларын чөчәк түтәлләре, газоннар, ялгыз, төркемле утырту, вертикаль, күпьяруслы, мобиль яшелләндерү формалары итеп проектларга кирәк;

115.4. кешелэрнең ял итү һәм күпләп тору урыннары бәдрәфләр урнаштыру һәм тоту таләпләрен үтәп жиһазландырылган һәм эшли торган бәдрәф кабиналары белән тәмин ителергә тиеш;

115.5. пычранган саен фонтаннарны, буаларны, елга ярларын кешеләр күпләп ял итә торган урыннар территорияләрендә чистарту башкарылырга тиеш;

115.6.масса күләм чаралар уздырғанда аларны оештыручылар чараның үткәру урынын, аның янәшәсендәге территорияләрне жыештыруны һәм бозылган төзекләндерүне торгызуны тәмин итәргә тиеш. Чараны уздыру урынын, аның янәшәсендәге территорияләрне жыештыру һәм бозылган төзекләндерүне торгызу тәртибе чараны үткәргә тиешле рөхсәтне билгеләнгән тәртиптә алу стадиясендә билгеләнә.

116. Ял итү һәм күпләп тору урыннары территорияләрендә кешеләргә рөхсәт ителми:

116.1.контейнерны һәм сәүдә жиһазларын моның өчен булмаган урыннарда сакларга, тупларга;

116.2.территорияне житештерү һәм куллану калдыклары белән пычратыгыз;

116.3.автотранспорт чараларын юу һәм ремонтлау, ягулык-майлау сыеклыкларын агызу;

116.4.автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар оештыру, билгеләнгән тәртипне бозып реклама конструкцияләрен урнаштыру;

116.5.зыян газоннар, табигый һәм ясалма яшелләндерү объектлары;

116.6.зыян кече архитектура формалары һәм аларны билгеләнгән урыннардан күчерү;

116.7.калдыкларны сыек продуктлар, сатуратор жайланмаларыннан, тротуарларга, газоннарга һәм асыл юлларына куегыз;

116.8. автотранспорт чараларының түләүле тукталышларын оештыру законсыз;

116.9.стационар булмаган объектларны үз белдеге белән урнаштыру;

116.10.тротуарларның асфальт-бетон өслеген, яқындагы яшел зоналарның бөтенлеген һәм территорияләрне төзекләндерүнең башка элементларын бозарга;

116.11. территориядәге сәүдә-суыткыч жиһазларын күрсәтегез;

116.12.каты көнкүреш калдыкларын халыктан каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга), калдыкларны идарәче оешмалар белән каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен контейнерларга (бункерларга) килешмичә жыярга;

116.13.тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру аша тротуарларны үз белдеге белән ябу;

116.14.товарны сәүдә объектларыннан читтә куегыз;

116.15.Утны кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны үз эченә алган чаралар үткәру, мангалалар һәм ачык ут ярдәмендә ризыкны жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар куллану.

Йорт яны йортын чистарту, тоту һәм төзекләндерү

күпфатирлы йорт территориясе

117. Йорт яны территориясен чистарту:

Индивидуаль торак төзелеше территорияләрен чистарту

133.Торак йорт хужалары көн саен жир участогын жыештыралар (шул исәптән кардан).

134.Индивидуаль торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

134.1.кар чыгару, чүп-чар ташлау, шлак ташлау, сыек көнкүреш калдыкларын йорт территориясенә агызу;

134.2.ишегалды һәм аның янәшәсендәге территориядән чистартылган кар һәм бозны юллар һәм юлларның юл өлешенә күчерергә яки күчерергә.

V. территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

135.Территорияне төзекләндерүнең аерылгысыз компонентлары булган

территорияне төзеклэндерү элементлары булу гамәлдәге закон таләпләренә туры китереп проект документларында эшләнәргә һәм күздә тотылырга тиеш.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияләрне төзеклэндерү элементларына проект документлары мәдәни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һәм дәүләт тарафыннан саклау өлкәсендә вәкаләтле органнар белән килештерелә.

Озак вакыт яки даими куллану территориясен төзеклэндерүнең стационар элементлары аларны кул белән күчерү мөмкинлеген кире кагу өчен беркетеләргә тиеш.

136.Төзеклэндерү элементларының эчтәлеген, аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен дә кертеп, төзеклэндерү элементлары хужалары башкара.

Яшеллэндерү

137.Яшел үсентеләр территорияне төзеклэндерүнең мәжбүри элементы булып тора.

Төзеклэндерү эшләрен башкарганда булган яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклап калырга кирәк.

138.Жирлек территориясендә ике төрле яшеллэндерү кулланылырга мөмкин: стационар-үсемлекләрне грунтка утырту һәм мобиль-үсемлекләрне махсус күчмә савытларга утырту (контейнерлар, вазоннар һ.б.).

Стационар һәм мобиль яшеллэндерү архитектура -андшафт объектларын (газоннар, бакчалар, чәчәк түтәлләре, куаклар һәм агачлар белән майданчыклар һ.б.) рельефның табигый һәм ясалма элементларында, түбәләрдә (түбә яшеллэндерү), биналарның һәм корымаларның фасадларында (вертикаль яшеллэндерү) төзү өчен файдаланыла.

139.Яшеллэндерү объектларын карап тоту-бу яшел үсентеләрне һәм яшеллэндерелгән территорияләрне төзеклэндерү элементларын карау, зур булмаган деформацияләрне һәм күләмле корымаларның конструктив элементларына зыян китерү, шулай ук жәйге һәм кышкы чорда күчмә кече формаларны жыештыру.

140.Яшел урын хужалары бурычлы:

140.1. яшел майданнарны саклау һәм квалификацияле кайгырту тәэмин итү;

140.2. жәйнең жәйге вакытында коры һавада газон, чәчәк түтәлләре, агач һәм куаклар сугаруны тәэмин итәргә;

140.3.газоннарның сакланышын һәм бөтенлеген тәэмин итү;

140.4. яшеллэндерү объектларында сулыклар булганда аларны чиста тотарга һәм 10 елга бер тапкыр чистартырга;

141. Яшеллэндерелгән территорияләрдә рөхсәт ителми:

141.1.урнаштыру, аларның эшләвен һәм хезмәт күрсәтүен тәэмин итү өчен эшләнгән биналардан кала;

141.2.агачлар һәм куаклар утырту һәм кисү, газон һәм чәчәк түтәлләрен юк итү;

141.3.агачларга һәм башка яшел үсентеләргә чүкеч, селкенү, турниклар, киём киптерү бауларын асып куярга, реклама һәм башка мәгълүмат урнаштыру өчен билгеләнгән реклама һәм мәгълүмати щитлар һәм табличкалар, чыгарыла торган корымалар, объектларга хәрәкәт юнәлешләре күрсәткечләре, афишалар, игъланнар, агитация материаллары, техник конструкцияләр, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмат белән тәэмин итү чаралары, баганалардан оттяжкалар беркетергә коймалар, билбордлар, электр чыбыклары, лампалар, чәнечкеле коймалар;

141.4.стационар булмаган объектларны, шулай ук юл сервисы объектларын билгеләргә, шул исәптән ел вакытына карамастан, автостоянкалар һәм парковкалар урнаштырырга;

141.5.склад төзелеш һәм башка материаллар, калдыклар, чүп-чар, бозлавыкка каршы материаллар һәм башка зарарлы матдәләр, шулай ук ком һәм бозлавыкка каршы реагентлар белән пычранган кар, боз чиплары;

141.6. бакчалар өчен казу;

141.7. йорт хайваннары газоннарында һәм чәчәк түтәлләрендә йөрөгез;

141.8. яфрактарны, үләннәрне, ботакларны яндырырга, шулай ук лотокларга һәм

башка су үткөрү жайланмаларына сметалар кертергә;

141.9. газоннарга смета һәм чүп ташлагыз;

141.10. Утны кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны үз эченә алган чаралар үткөрү, мангалалар һәм ачык ут ярдәмендә ризыкны жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар куллану;

141.11. сок, резин чыгару өчен агачларны кисегез, аларга башка механик зыян китереgez;

141.12. яшелләнделгән территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскәмияләрне, коймаларны, чүп савытларын, балалар һәм спорт жиһазларын бозарга;

141.13. агач тамырларын магистральдән 1,5 м ераклыкта фаш итү һәм агач муеннарын жир яки төзелеш калдыклары белән каплау.

Киртәләр

142. Фехтовкалау жайланмасы-өстәмә төзекләндрү элементы.

143. Коймалар төрлечә:

1) билгеләнү (декоратив, саклагыч, аларның берләшүе);

2) биеклегә (Түбән - 1,0 м кадәр, урта - 1,1-1,7 м, югары-1,8-3,0 м);

3) материал төре (металл, тимер-бетон һ. б.);

4) күз өчен үткөрүчәнлек дәрәжәсе (ачык, саңгырау);

5) стационарлык дәрәжәсе (даими, вакытлыча, күчмә) һәм башка коймалар.

Киртәләрне проектлау, аларның урнашуына һәм билгеләнүенә карап, гамәлдәге дөүлэт стандартлары, сертификатланган эйберләр каталоглары, индивидуаль проектлау проектлары нигезендә башкарыла.

144. Мәдәни мирас объектлары территорияләрен коймалау элге территорияләр өчен билгеләнгән шәһәр төзелеше регламентлары нигезендә башкарылырга тиеш.

Өслек каплаулары

145. Өслекләрне каплау жирлек территориясендә Имин һәм уңайлы хәрәкәт шартларын тәмин итә, шулай ук жирлекнең архитектур йөзен формалаштыра.

Төзекләндрү максатларында түбәндәге катламнар билгеләнде:

1) каты (капиталь) капламалар - асфальтобетон, цементобетон, Табигый Таштан ясалган монолит яки жыелма капламалар;

2) табигый яки ясалма буш материаллардан ясалган йомшак (капиталь булмаган) капламалар (шул исәптән ком, вак таш, гранит чөчү, керамзит, резин ватылу), табигый хәлдә, коры катнашмаларда, кысылган яки бәйләү материаллары белән ныгытылган;

3) үлән катламын эзерләүнең һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган газон катламнары - капламалар;

4) комбинация каплаулары - каплау комбинацияләре (торф плиткасы яки газонга баткан торф яки йомшак каплау).

146. Каплау төрләрен сайлау аларны максатчан билгеләү буенча башкарылырга тиеш:

1) каты - мөмкин булган чик йөкләнешләрне, хәрәкәтнең характерын һәм составын, проектлау вакытында гамәлдә булган яңгынга каршы таләпләрне исәпкә алып;

2) йомшак - аерым территория төрләрен төзекләндргәндә аларның үзенчәлекләрен исәпкә алып (шул исәптән балалар, спорт майданчыклары, эт йөртү өчен майданчыклар, йөрү юллары);

3) иң экологик яктан газон һәм комбинация.

Каты каплау коры торышта кляч коэффициенты белән тупас өслеккә ия булырга тиеш ким дигәндә 0,6, дымлы - ким дигәндә 0,4.

Өслекләрне парлаштыру

147. Өслекнең парлашу элементларына гадәттә төрле борт ташлары, пандуслар, баскычлар, баскычлар керә.

Очыш ташлары

148. Борттагы юл ташлары тротуар һәм машина йөртү өлеше киселешендә 150 ммнан ким булмаган норматив артып китә, ул каплау өслеге ремонтланган очракта да сакланырга тиеш.

Автотранспортны газон белән тоташтыру урыннарында газонга бәрәп кермәсен өчен югары борт ташын кулланырга кирәк.

Жәяүлеләр өчен коммуникацияләре газон белән тоташтырганда, ким дигәндә 0,5 мм ераклыкта газон дәрәжәсеннән 50 мм артып киткән бакча бортын куярга мөмкин, бу газонны саклый һәм пычрак һәм үсемлек чүп-чарының каплауга керүенә комачаулай, хезмәт итү вакытын арттыра.

Жәяүлеләр зоналары территориясендә табигый материалларны (кирпеч, агач, ташлар, керамик борт һ.б.) төрле катламнарны тоташтыру өчен кулланырга мөмкин.

Баскычлар, баскычлар, пандуслар

149. Жәяүлеләр коммуникацияләре Тайпылганда 60тан артык промилле баскычлар урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Жәяүлеләр өчен төп коммуникацияләрдә сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка күпләп килү объектлары, инвалидлар һәм картлар йортларында һәм баскычларда 50 дән артык промилле калдыклары булганда, һичшиксез, аларны пандус белән озатып йөрергә кирәк.

Чик пандусы иелү 1:12 кабул ителә.

Төшкәндә һәм күтәрелгәндә баскычларның беренче баскычларының читен ачык контрастлы буяу полосалары белән аерырга кирәк.

Бер марш эчендә тышкы баскычларның барлык баскычлары баскычларның киңлегенә һәм биеклегенә буенча бер үк.

Койма корылмалары булмаганда, ким дигәндә 75 мм биеклектәге койма бортын һәм тоткычларны карарга кирәк.

Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь бүлекләре эйләнә-тирә өслекләрдән текстурасы һәм төсе белән аерылып тора.

Баскычның яки пандусның ике ягы буенча 800-920 мм түгәрәк яки турыпочмаклы кисемтәдә тоткычлар карала, кул белән каплау өчен уңайлы һәм 40 мм дивардан артта калган.

Майданчык

150. Жирлек территориясендә балалар уйнау, өлкәннәр ялы, спорт белән шөгьльләнү, чүп-чар жыючылар урнаштыру, эт йөртү һәм өйрәтү, автомобильләр кую өчен майданчыкларның түбәндәге төрләре урнаштырыла.

Төркөлгән мәдәни мирас һәйкәлләренең һәм аеруча саклана торган табигый территорияләре зоналарының сак зоналары чикләрендә майданчыклар урнаштыру һәйкәлләренә саклау, табигыйтән файдалану һәм эйләнә-тирә мохитне саклау органнары белән килештерергә киңәш ителә.

Йорт яны территорияләре, кагыйдә буларак, балалар уен һәм спорт майданчыклары белән тәмин ителергә тиеш. Корылмалар төзек һәм травматик инвентарь белән тәмин ителергә тиеш.

Балалар майданчыклары

151. Уен майданчыклары төрле яшь төркемнәре өчен аерым майданчыклар яки яшь мәнфәгатләре буенча зоналаштырылган комплекслы уен майданчыклары буларак оештырыла.

Балалар майданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак төрләре, майданның газон белән парлашу элементлары, яшелләндерү, уен жиһазлары, эскәмияләр һәм чүп савытлары, яктырту жиһазлары.

VII. Уңайлы мохит өчен махсус таләпләр

168. Торак мохитен, урамнарны һәм юлларны, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү

объектларын проектлаштырганда өлкәннәр һәм инвалидлар өчен торак пунктлар тирәлеген һәркем файдалана алырлык итеп тәэмин итү, әлеге объектларны картлар һәм инвалидлар хәрәкәтенә ярдәм итүче элементлар һәм техник чаралар белән тәэмин итү тәкъдим ителә.

Дизайн, төзелеш, техник чаралар һәм жиһазлар урнаштыру, Өлкән яшьтәге кешеләрнең һәм инвалидларның күчеп йөрүенә ярдәм итә торган кешеләрне заказчы тарафыннан расланган проект документациясе нигезендә яңа төзелештә башкарырга тәкъдим ителә.

VIII. Якын-тирә территорияләрне төзекләндерүдә биналарның (биналарның) һәм корылмаларның милекчеләренен катнашу тәртибе

169. Жирлек территорияләренең тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне пычранудан саклау һәм саклау чараларын тормышка ашыру максатыннан, жирлек территориясе аларны жыештыру һәм хужалык итүче субъектларга һәм физик затларга санитар тоту өчен беркетелә.

170. Хужалык итүче субъектлар һәм физик затлар, законда яисә килешүдә башкача каралмаган булса, якындагы территорияне жыештырырга һәм санитар тәртиптә тотарга хокуклы:

170.1. идарәче оешмалар - күпфатирлы йортларның йорт яны территориясе, шулай ук 5 метр радиустагы төп фасад ягыннан күпфатирлы йорт каршындагы жир кишәрлеге яки урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

170.2. социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территория, шулай ук учреждение территориясе каршындагы жир кишәрлеге 10 м радиустагы төп фасад ягыннан яисә урамның юл йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) башка яктан-10 м радиуста;

170.3. күпфатирлы торак йортларда торак булмаган биналарны эксплуатацияләүче затлар, идарәче оешма белән килешү булмаган очракта, якындагы территорияне озынлыкка - биналарның бөтен озынлыгына, киңлегенә - 10 метр ераклыкта яки юл буенда урнашкан очракта (объект юл буенда урнашкан очракта) машина йөрү өлешенә бордюрына кадәр жыештырырга хокуклы;

170.4. сәнәгать предприятиеләре һәм барлык милек рәвешләрендәге оешмалар - аларга килү юллары, тротуарлар, янәшәдәге коймалар, санитар-саклау зоналары. Предприятиеләрнең санитар-сак зоналары гамәлдәге санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләре нигезендә билгеләнә;

170.5. төзүче - 50 м радиуста төзелеш мәйданнары янындагы территорияләр һәм аларга керү юллары 50 м радиуста гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре нигезендә;

170.6. торак йортлар - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр (яисә жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм 5 м ераклыктагы йорт биләмәсе каршындагы территория (объект юл буенда урнашкан очракта);

170.7. стационар булмаган объектлар (лотоклар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафелар хужалары-жир кишәрлеге объектын урнаштыру өчен бирелгән территория һәм аның янәшәсендәге территория урынның тышкы чигеннән 10 м ераклыкта һәм урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

170.8. базарларның идарәче компанияләре, сәүдә һәм жәмәгать туклануы оешмалары (рестораннар, кафелар, кибетләр) - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр һәм аның тирәсендәге территория 50 м радиуста участок чикләреннән алып урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

170.9. биналарның, корылмаларның милекчеләре яки башка хокук ияләре-бирелгән жир кишәрлегенә периметры, корылмасы яки чикләре буенча һәм 10 м радиустагы янәшә территория (объект юл буенда урнашкан очракта);

170.10.автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә һәм башка жир кишәрлекләрендә урнашкан ягулык салу станцияләре - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территория һәм аның тирәсендәге территория 50 м участок чикләреннән алып урамның машина йөрү өлешенә кадәр;

170.11.гараж кооперативлары - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр, участок чикләреннән 50 м ераклыкта һәм урам юлына кадәр якын-тирә территория һәм аларга килү юллары;

170.12.жирләү урыннары-бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә һәм участок чикләреннән 10 м радиуста якын-тирә территория;

170.13.гомуми файдаланудагы территорияләр - вазыйфалар вәкаләтле органнарға йөкләнә;

170.14.жир кишәрлекләре - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр (жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм аның янәшәсендәге территория 5 м ераклыкта жир кишәрлегенә тышкы чигеннән яисә урамның юл йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

170.15.автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау тукталышлары хужалары-бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территория һәм аның янындагы территория жир кишәрлегенә тышкы чигеннән 10 м ераклыкта һәм урамның юл йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта).

IX. Йорт хайваннарын һәм кошларны тоту

171.Йорт хайваннарын һәм кошларны тоту өченче затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаса тиеш.Йорт хайваннары һәм кошларына китерелгән зыян өчен аларның хужалары РФ законнарында билгеләнгән тәртиптә жаваплы.

172.Йорт хайваннары хужалары үз йорт хайваннарының чүп-чарларын жыештыралар һәм утильләштерәләр.

173.Авыл жирлегендә яшәүчеләр тарафыннан шәхси йортлар территорияләрендә (сыерлар, сарыклар, кәжәләр, дунгызлар һәм башка) һәм кошларны тоту рөхсәт ителә.

174.Барлык продуктив хайваннар (эре мөгезле терлекләр, кәжәләр, сарыклар, дунгызлар, атлар) гражданнарның - хайван хужаларының яшәү урыны буенча ел саен ветеринария учреждениеләрендә биркәү һәм яңадан теркәлү юлы белән мәжбүри теркәлгә тиеш.

175.Йорт хайваннарын көтү жирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнгән көтү урыннарында хужасы күзәтүе астында яки аның йөкләмәсе буенча рөхсәт ителә.

176.Йорт хайваннары 7.00 сәгатьтән 23.00 сәгатькә кадәр йөрергә рөхсәт ителә. Башка вакытта йөргәндә, хужалар урамнарда һәм торак йорт ишегалларында тынлыкны тәмин итү өчен чаралар күрергә тиеш.

177.Этләрне торак һәм изоляцияләнгән биналардан уртақ ишегалларына һәм урамга кыска гына чыбыкта һәм авызында чыгарырга мөмкин, көчкәрдән тыш, өч айга кадәр.

178.Хужалар йорт хайваннары һәм кошлары белән ишегалларын, тротуарларны, урамнарны, паркларны, газоннарны, балалар мәйданчыкларын, скверларны, мәйданнарны, шулай ук торак йорт подъездларын пычратмаса тиеш. Этләр, мәчеләр һәм башка кечкенә хайваннарны йөрткәндә, хужа үзе белән хайваннарның табигый эчәк хәрәкәтләрен тулысынча чистартырга тиеш, алар мәйданчыкларда чүп контейнерларына чыгарылырга тиеш.

179.Этне йөргән урыннарда гына төшерергә мөмкин. Махсус билгеләнгән мәйданчыклар булмаганда жирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнә торган бушыкларда, тауларда һәм башка урыннарда йөрү рөхсәт ителә.

180.Этләрне эзерләү Яхшы коймаланган мәйданнарда яки жирлек артында гына башкарыла ала.

181.Йорт хайваннарын юл буйлап тәүлекнең якты вакытында гына узарга кирәк,

шул ук вакытта аларны юлның уң ягына мөмкин кадәр якынак жибәргә кирәк. Жир асты юллары һәм сукмаклар буенча йөрү мөмкинлеге булганда асфальт белән капланган Юлда йорт хайваннарын йөртү тыела.

182.Терлекләрне урамда калдырганда, мал хужалары яшел үсентеләрне бозудан һәм терлек асрауга киткән чыгымнардан зыян өчен түлиләр.

183.Өй кәжәләре өй янындагы паддокларда яки көтүлектә хужалар күзәтүе астында булырга тиеш.

184.Рөхсәт ителми:

1) хайваннарны балалар мәйданчыкларына, мәктәпләр, балалар бакчалары территорияләренә, ашханәләргә, поликлиникаларга, азык-төлек кибетләренә рөхсәт итү;

2) пляжларда йорт хайваннары йөртү һәм аларны су объектларында коену;

3) тыелган язма булганда учреждениеләргә хайваннарны рөхсәт итегез;

4) торак пунктлар территориясендәге хайваннарны һәм кошларны озатмыйча чыгару;

5) исерек хәлдә булган кешеләргә, шулай ук ундүрт яше тулмаган кешеләргә хайваннарны йөртү;

6)йорт хайваннарын һәм кошларны балконнарда, лоджияләрдә, торак йортларның гомуми файдалану урыннарында (янәшәдәге фатирлар коридорларында, баскычларда, чарлакта, подвалларда һәм башка ярдәмче биналарда) даими тоту;

7) йорт хайваннарын жирлекләр территориясендә, махсус чаралар уздыру урыннарыннан тыш (күргәзмәләр һ.б.) урнаштыру.

185.Йорт хайваннары хужалары һәм кошлар бурычлы:

1) терлекчелек продуктларының ветеринария-санитар мөнәсәбәтендә хайваннар авыруларын кисәтүне һәм иминлекне тәмин итә торган хужалык һәм ветеринария чараларын гамәлгә ашырырга, терлекчелек калдыклары белән эйләнә-тирә мохитне пычратуга юл куймаска, шулай ук ел саен янадан теркәү чорында мәжбүри дөвалау-профилактика чараларын үткәргә;

2) хайваннарның урнашу урынын даими контрольдә тоту;

3) хайваннар авырганда һәм аларның үлүе очрагында, шулай ук аларның гадәти булмаган тәртибендә кичекмәстән ветеринария учреждениеләре белгечләренә хәбәр итәргә. Алар килгәнче авырулар билгеләре булган хайваннарны изоляцияләү;

4) ветеринария хайваннары белгечләре таләбе буенча тикшерү, диагностик тикшеренүләр, куркынычсызлык прививкалары һәм дөвалау-профилактик эшкәртү өчен бирергә.

186.Үлгән терлекләрне күмү махсус урында махсус оешма тарафыннан башкарыла.

187.Үз территориясендә сакчы этләре булган оешмалар бурычлы:

1) этләренә гомуми нигездә теркәү;

2) көчле бәйләнештә этләренә тоту;

3) килүчеләрнең хайваннарга керү мөмкинлеген кире кагу;

4) эш туктатылганнан соң яисә территориягә кергәндә кисәтү язуы булганда, яхшы коймаланган территориядә генә этләренә бәйдән төшереп калдырырга.

188.Озатып йөрүче затларсыз жәмәгать урыннарында булган игътибарсыз хайваннар тотылырга тиеш.

189.Күзәтүчесез хайваннарны тоту мондый хайваннарны ачыклаган махсус предприятие яки жирле үзидарә органнары белән төзелгән килешү буенча бүтән зат тарафыннан башкарылырга мөмкин.

190.Күзәтүчесез хайваннарны тоту буенча чараларны гамәлгә ашыру хайваннарга кешелекле мөнәсәбәт һәм ижтимагый эхлак нормаларын үтәү принципларына нигезләнә.

